

(Zeer) Moeilijk lerend met gedragsproblemen

1. Introductie

In de praktijk maakt men wel onderscheid tussen de cognitieve ontwikkeling en de sociaal-emotionele ontwikkeling. Die ontwikkelingsaspecten zijn wel te onderscheiden, maar in de praktijk niet te scheiden. Daarbij komt ook nog dat er bij de sociaal-emotionele ontwikkeling ook een cognitieve component aanwezig is. Er is immers ook sprake van sociale kennis, sociaal inzicht, het onthouden van ervaringen en het toepassen van ervaringskennis. Kinderen met beperkte leermogelijkheden hebben vaak ook wat meer moeite om vanuit sociale ervaringen sociale kennis op te bouwen. Uit onderzoek is gebleken dat gedragsproblemen bij moeilijk lerende en zeer moeilijk lerende kinderen drie tot vier keer vaker voorkomt dan bij normaal begaafde kinderen. (onderzoek Douma 2006)

2. Omschrijving

Het feit dat kinderen moeilijk leren of anders leren is van invloed op de leerprestaties en de leervorderingen, maar kan ook van invloed zijn op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Bovendien kunnen de matige leerprestaties ook de sociaal-emotionele ontwikkeling beïnvloeden. Daarnaast kan de sociaal-emotionele gesteldheid van het kind ook weer van invloed zijn op de leerprestaties. In het nu volgende willen we eerst enkele aspecten van het beeld 'moeilijk lerend' bespreken en vervolgens de directe of indirecte invloed hiervan op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Binnen deze groep zijn de verschillen tussen de kinderen zeer groot. Moeilijk lerend wordt ook wel aangeduid met de term debiel, maar het is maar de vraag of het juist is om, vanwege de variatie binnen de groep, te spreken van 'het debiele kind'. Met de term 'debiel' is men vanwege het negatieve gebruik van dit woord in de Nederlandse taal verre van gelukkig. In dit orthobeeld zal die term dan ook zo weinig mogelijk gehanteerd worden. Vooral nu is vast komen te staan dat de bovengrens van 80 (debielen 'hebben' een IQ tussen 80 en 50) aan schommelingen onderhevig is). Het niveau tussen 80 en 90 duidt men wel aan met zwakbegaafd. Vaak is er bij deze kinderen een groot niveauverschil tussen het handelen zonder taalgebruik (performaal handelen) en het taalgebruik. Vroeger gingen de moeilijk lerende kinderen naar de MLK-school. De kinderen met leer-

problemen met een gemiddeld IQ gingen naar de LOM-school. Sedert 1998 zijn deze twee schooltypen ondergebracht in de het SBO, speciaal basisonderwijs. Anno 2006 blijven de kinderen met leerproblemen (vroegere LOM-/MLK-kinderen) gewoon in het basisonderwijs als ze redelijk zelfstandig kunnen werken en een ontwikkeling blijven vertonen. Verwijzing naar het sbo is nu vooral een kwestie als er sprake is van gedragsproblemen. Die ontwikkeling betekent dat de populatie van de SBO-scholen ook aan het veranderen is, richting de toename van sociaal-emotionele problemen. Ten aanzien van de terminologie geven we de voorkeur aan de termen 'anderslerend' of 'specifiek lerend', maar deze termen zijn nog weinig gangbaar. Binnen de termen van het adaptief onderwijs wordt van deze kinderen wel gesteld dat ze sturend onderwijs nodig hebben. Het is immers zo dat moeilijk lerende kinderen moeilijk leren, omdat de manier waarop ze de dingen moeten leren niet aansluit bij de wijze waarop ze zelf de dingen kunnen leren. Als men moeilijk lerende kinderen vanuit hun eigen niveau, in hun eigen tempo met specifieke hulpmiddelen zou laten leren, zou het leren niet meer moeilijk zijn. Het voorvoegsel 'moeilijk' zegt dus evenveel over de onderwijskundige benadering als over het kind. In dit orthobeeld gaan we ervan uit dat alle kinderen anders leren. In het gewone onderwijs biedt men veelal een benadering waarin de meeste kinderen aan hun trekken komen.

Er zijn echter ook kinderen die anders leren. Het is in die gevallen van belang dat de onderwijskenmerken aansluiten bij de leerlingkenmerken. Die benadering wordt adaptief onderwijs genoemd. Over het algemeen is het echter zo dat de kinderen onvoldoende kunnen profiteren van het geboden onderwijs. De ontwikkelingsvoortgang verloopt dan ook in een lager tempo dan bij de niet-moeilijk lerende kinderen. In dit orthobeeld richten we ons op alle leerlingen die zich zonder extra/speciale begeleiding niet kunnen ontwikkelen. En ook met de specifieke hulp/begeleiding is de ontwikkelingsvoortgang geringer dan bij andere kinderen.

De mogelijke kenmerken van moeilijk lerende kinderen geven we in het nu volgende weer. Deze kenmerken kunnen in diverse combinaties voorkomen.

Twee typen

Binnen dit orthobeeld vallen net zoals op een basisschool de LOM- en MLK-kinderen, nl. de kinderen met leerstoornissen en de moeilijk lerende kinderen. Voor het gemak noemen we het maar moeilijk lerend. Het gaat dan om kinderen met leerstoornissen (gemiddelde intelligent en toch moeilijk lerend) en de moeilijk lerende kinderen op basis van beperkte cognitieve mogelijkheden.

Probleemaanduidingen met betrekking tot het cognitief functioneren bij de schoolvakken en werkactiviteiten

- 1. Het moment van de dag en de dag van de week zijn van veel invloed op het opnamevermogen van de kinderen. 's Ochtends is het opnamevermogen beter dan in de middag. Aan het eind van de middag kan het zelfs helemaal in elkaar gezakt zijn. Door de week zijn dinsdag en woensdag de beste dagen, terwijl het opnamevermogen donderdags al weer in elkaar begint te zakken.
- 2. Na een weekend of vakantie blijken veel dingen weer vergeten te zijn.
- 3. Moeilijk lerende kinderen kunnen niet meekomen met het klassikale onderwijs, ze hebben veel individuele hulp nodig.
- 4. Een beperkte woordenschat.
- 5. Problemen met het figuurlijk taalgebruik.
- 6. Een beperkte algemene ontwikkeling.
- 7. Het leren van nieuwe dingen gaat moeilijker, meer instructie en oefening nodig.
- 8. De ontwikkeling van het logisch denken verloopt trager.
- 9. Ze zijn vooral concreet en materieel bezig en minder abstract.
- 10. Problemen op het gebied van de begripvorming.
- 11. Problemen met het ordenen van ervaringsgegevens.
- 12. Problemen met het begrijpen.
- 13. Problemen met het redeneren.
- 14. Problemen met het zien van de visuele samenhang tussen verschillende onderdelen.

- 15. Negatief zelfbeeld.
- 16. Dagdromen.
- 17. Problemen met de integratie van kennis. Dat wil zeggen dat moeilijk lerende kinderen moeilijk nieuwe kennis op kunnen nemen in oude kennisbestanden. Vaak is het zo dat ze de oude kennis weer vergeten als ze nieuwe dingen aanleren.
- 18. Geringe diepteconcentratie.
- 19. Problemen met het spontaan leren. Vanuit zichzelf leren ze niet zoveel. Ze moeten bewust in een leersituatie geplaatst worden.
- 20. Beperkte creativiteit.
- 21. Ervaringen worden te weinig ervaringskennis. Het kind doet wel ervaringen op, maar er blijft zo weinig (ervaringskennis) van hangen.
- 22. Leesproblemen.
- 23. Geringe behoefte aan nieuwe stimuleringen.
- 24. Persevereren. Dit komt echter lang niet bij alle MLK-kinderen voor. Persevereren is het volharden in een monotone taak. Rigiditeit kan ook voorkomen. Hierbij gaat het om het vasthouden van een oude handeling wanneer de situatie een nieuw gedragspatroon vraagt.
- 25. Ze horen wel, maar luisteren slecht.
- 26. Problemen met de auditieve synthese en analyse.
- 27. Star in het denken. Dat wil zeggen dat ze minder dynamisch zijn. Ze verkennen de omgeving en de onderwijsaanbiedingen minder gericht. Bij de opname van de leerstof hebben ze veel aanschouwelijk materiaal nodig en ze zijn daarbij ook minder actief betrokken. De gebrekkige taalvaardigheid is een handicap bij het denken. Ze hebben problemen met de actieve taalhantering om situaties te overdenken en te analyseren. In het voorafgaande hebben we ook al aangegeven dat de integratie van kennis moeizaam gaat.
- 28. Het geheugen is soms minder. Vooral de snelheid van herinneren en het niet denken/ herinneren in categorieën is kenmerkend. Moeilijk lerende kinderen hebben vaak een gebrekkige transfer. Ze zijn minder goed in staat het geleerde in andere, soortgelijke situaties toe te passen. Bij het denken en het geheugen kunnen ze geen/ minder algemene begrippen gebruiken om informatie te ordenen/reproducen.
- Ze hebben vaak allerlei leerproblemen zoals lees-/ spelling-/ rekenproblemen.

Probleemaanduidingen met betrekking tot het sociaal-emotionele functioneren

- 1. Moeite met het inschatten van de sociale situaties. Het kind begrijpt vaak niet hoe het zich moet gedragen in bepaalde sociale situaties. Er is sprake van een matige sociale kennis.
- 2. Moeite met het onder woorden brengen van gevoelens en ervaringen.
- 3. Beperkte sociale vaardigheden. De sociale contacten gaan vaak fout omdat het kind niet goed weet hoe het op anderen moet reageren in een bepaalde situatie. Ook heeft het kind een beperkt gedragsrepertoire. Dat betekent dat ze op minder verschillende

manieren kunnen reageren op situaties.

- 4. Moeite met het toepassen van hetgeen in een pedagogisch moment aan de orde is geweest.
- 5. Weinig zelfkritiek.
- 6. Vooral gericht op elementaire behoeften (voeding, overleving, enz.).
- 7. Belangstelling voor andere kinderen is beperkt.
- 8. Egocentrisch.
- 9. Spelontwikkelingsproblemen (geringe kwaliteit en veelal alleen spelend).
- 10. Verzorging van zichzelf t.a.v. de kleding, enz., is zwak.
- 11. Gauw ontredderd in moeilijke situaties.
- 12. Beperkt gevoel voor de waarde van iets.
- 13. Beperkte uitdrukkingsmogelijkheden.
- 14. Weinig zelfvertrouwen en een ongewenst zelfbeeld. Zie daarover bijlage 8.2 op blz. 370 en verder..
- 15. Reageert bij conflicten en frustraties vaak met agressiegedrag.
- 16. Moeite met het onthouden van/zich houden aan de klassenregels.

Algemene kenmerken

- Minder levenslustig;
- Gebonden aan het hier en nu;
- Problemen op het gebied van de motoriek en bv. ook nogal eens een verminderde lichaamsoriëntatie;
- Er zijn nogal wat bezwaren tegen deze algemene aanduidingen die men in de literatuur tegen kan komen. Ze zijn zo algemeen dat ze te weinig betekenen voor de concrete situaties. Bij de omgang met anders lerende kinderen gaat het immers om de vraag: hoe nu verder met dit kind? In dit geval is concreet omschreven gedrag van belang. Daarnaast is het van belang vast te stellen wat er allemaal anders moet. Zie daarover de lijst op Moeilijk lerende kinderen 496.

Binnen het gewone onderwijs of naar een school voor speciaal onderwijs?

Bij moeilijk lerende kinderen komt men als team meestal voor de vraag te staan: kunnen we het kind een zinvolle begeleiding binnen onze school bieden in het kader van de zorgbreedtegedachte, of is een verwijzing naar een school voor speciaal onderwijs aan te bevelen? Bij een verwijzing naar een school voor speciaal onderwijs zijn er naast het IQ-criterium eigenlijk drie nog belangrijkere criteria, op grond waarvan u de ouders voorstelt een plaatsing in een vorm van speciaal onderwijs te overwegen, namelijk:

- 1. als het kind geen/onvoldoende sociale en/of intellectuele aansluitingsmogelijkheden heeft. Hierbij gaat het om kinderen die echt helemaal niet kunnen volgen wat er aan de orde is. Ze kunnen de vertellingen niet volgen, de kringgesprekken niet begrijpen, de wereldoriëntatie-activiteiten niet volgen. Intellectueel is het niveau te hoog voor hen. Men kan deze kinderen dan wel met aangepaste minimum-programma's laten werken, maar als ze daarnaast toch helemaal niet kunnen volgen wat er gebeurt in de klas, zijn ze in een

verkeerde omgeving. Ditzelfde geldt voor kinderen die sociaal onvoldoende aansluitingsmogelijkheden hebben, omdat ze niet in staat zijn om met anderen om te gaan. Het gaat dus om sociaal en/of intellectueel geïsoleerde kinderen;

- 2. als een kind het onderwijsleergebeuren te veel verstoort. Sommige kinderen zijn zo onaangepast, dat ze de onderwijsleeractiviteiten te vaak onderbreken en de klasgenoten afleiden of tot last zijn. Ook in dat geval is plaatsing in een vorm voor speciaal onderwijs te overwegen;

- 3. als de school onvoldoende mogelijkheden heeft de zorgbreedtegedachte echt in te vullen. Het gaat er niet om het kind aan het werk te houden, maar speciale leerlingenbegeleiding te bieden op een manier die aansluit bij de kenmerken van het kind.

3. Diagnose

Bij de diagnose van moeilijk lerende kinderen gaat het om twee vragen, namelijk:

- Welke gedragingen zie ik aan het kind? We zouden daar aan toe willen voegen: hier en nu;
- Hoe zou ik dit gedrag kunnen verklaren?

In deze orthotheek bestaat de diagnose uit twee onderdelen:

3.1 De gedragsomschrijving

Bij de gedragsomschrijving gaat het erom dat u met behulp van de diagnoselijst op pagina 498 beschrijft welke vormen van moeilijk leren van sociaal gedrag het kind vertoont. Het blad op blz. 498 is het observatieblad met daarop alleen de sociaal-emotionele kenmerken.

3.2 De handelingsgerichte diagnostische lijst Moeilijk lerende kinderen

Daarnaast kunt u ook de lijst op pagina 496-497 invullen omdat op die lijst ook de cognitieve problemen zijn weergegeven. Dit blad kan tevens een handelingsplanfunctie hebben als u in de rechter kolom omcirkelt wat u uit gaat voeren.

4 Verklaringen

Over het algemeen zijn moeilijk lerende kinderen slechts in één opzicht 'onder de maat'. Toch worden

Een extra diagnosetip

U kunt de specifieke diagnosemiddelen die bij dit orthobeeld horen gebruiken, maar u kunt ook de meer algemene diagnosemiddelen uit deze orthotheek hanteren. Zie daarvoor de opzet voor de gedragsdiagnose zoals weergegeven op pagina 21 t/m 40 en dan de diagnosemiddelen:

- diagnosezoekwijzer op pagina 22
- diagnosehulp 1 op pagina 29-33
- diagnosehulp 2 op pagina 34-36
- diagnosehulp 3 op pagina 37
- diagnosehulp 4 op pagina 38-40

Handelingsgerichte diagnostische lijst

Moeilijk lerende kinderen; algemeen

Naam/groep:

Geboortedatum:/ingevuld op:/ingevuld door:

Gebruikswijzer

Onderstaand wordt een overzicht geboden van cognitieve en sociaal-emotionele leer- en ontwikkelingsproblemen. Die lijst is niet volledig. Voor de cognitieve leerproblemen is er alleen verwezen naar Pravoo-uitgaven. Voor de sociaal-emotionele ontwikkelingsproblemen kunt u in deze nieuwe gedragsorthotheek terecht. Onderstreep in de linker kolom de problemen die van toepassing zijn en onderstreep in de rechter kolom de handelingsplaninhouden die u wilt gaan toepassen.

De leer- en ontwikkelingsproblemen	De handelingsplaninhouden
1. Kinderen in groep 1 en 2 cognitief	
1.1 Kind heeft moeite met het leren van de kleurennamen	1.1 LVS: 349
1.2 Kind heeft moeite met het onthouden van de cijfersymbolen	1.2 LVS: 361
1.3 Kind heeft problemen op het gebied van de functie-ontwikkeling in het algemeen	1.3 LVS: 195, 177
1.3.1 Kind heeft problemen met de auditieve waarneming	1.3.1 LVS: 195, 343, 352
1.3.2 Kind heeft moeite met de visuele waarneming	1.3.2 LVS: 195, 343
1.4 Problemen op het gebied van de taalontwikkeling	
1.4.1 Problemen met meedoen met kringgesprekken	1.4.1 LVS: 133
1.4.2 Problemen met de articulatie/verstaanbaarheid	1.4.2 LVS: 258, 260
1.4.3 Matige woordenschat	1.4.3 LVS: 266, 272, 275, 358
1.4.4 matige zinsbouw	1.4.4 LVS: 281
1.4.5 onvoldoende taalbegrip	1.4.5 LVS: 288, 289, 292, 295
1.5 problemen met geheugen	1.5 LVS: 142, 143, 144
2. Kinderen in groep 1 en 2; werkhouding	
2.1 problemen met betrokkenheid in de kring	2.1 LVS: 134
2.2 problemen met de werkmotivatie	2.2 LVS: 173, 176, 195
2.3 werkhoudingsproblemen: taakgerichtheid	2.3 LVS: 188, N-orth: 281 en verder
2.4 problemen met het starten van het werk	2.4 LVS: 190, N-orth: 281 en verder
2.5 problemen met het werktempo	2.5 LVS: 199, N-orth: 281 en verder
2.6 Kind kan onvoldoende zelfstandig werken	2.6 LVS: 243, 251, N-orth: 781 en verder
3. Kinderen in groep 1 en 2 sociaal-emotioneel	
3.1 Het contact met de leerkracht is ongewenst.	3.1 LVS: 204, N-orth: 33, 467
3.2 Kind neemt te weinig sociale initiatieven.	3.2 LVS: 205, 206, N-orth: 684, 676
3.3 Kind reageert nauwelijks op anderen.	3.3 LVS: 205, 206, N-orth: 676, 676
3.4 K kind veroorzaakt te vaak conflicten.	3.4 LVS: 231, N-orth: 169, 711
3.5 Het kind heeft weinig zelfvertrouwen.	3.5 LVS: 251, N-orth: 279
3.6 Problemen met afscheid nemen	3.6 LVS: bijlage 131, 132, N-orth: 604
3.7 problemen met sociaal gedrag in de kring	3.7 LVS: 136
3.8 problemen met de klassenregels	3.8: LVS 137, N-orth: 439 en verder
3.9 problemen zich te uiten	3.9: LVS: 151, N-orth: 251, 722
3.10 problemen op het gebied van de spelontwikkeling	3.10 LVS: 152, 154, 167, N-orth: 693 en verder
3.11 problemen met het samenspelen	3.11 LVS: 152, N-orth: 693 en verder, 579
3.12 problemen met de beeldend expressie	3.12 LVS 185, 187
3.13 kind fantaseert te veel	3.13 LVS: 203, N-orth: 251
3.14 contact met de medeleerlingen	3.14 LVS: 205, 206, N-orth: 33, 684
3.15 vertoont agressiegedrag	3.15 LVS: 232, N-orth: 151 en verder
3.16 kind liegt	3.16 LVS: 235, N-orth: 261
3.17 kind is ongehoorzaam	3.17 LVS: 234, N-orth: 527 en verder
3.18 Kind is angstig	3.18 LVS: 238, N-orth: 225 en verder
3.19 kind heeft onjuist zelfbeeld	3.19 LVS: 240, N-orth: 365, 379
4. Kinderen op groep 3-niveau: kinderen die leren lezen/spellen	
4.1 Kind heeft moeite met het leren van de letters	4.1 SAL: 22, 35, 38, 48, 65, 86
4.2 Kind heeft woordbeeldautomatiseringsproblemen	4.2 SAL: 36, 48, 67, 86, 133, 136
4.3 Kind heeft moeite met het onthouden van de schrijfwijze van de woorden (spellingproblemen)	4.3 SAL: 184, 186, 240, 242, en Als spelling een kwelling is
5. Kinderen in groep 3/4: problemen met het rekenen	
5.1 problemen met de hoeveelheidsbegrippen	5.1 LVS: 358
5.2 problemen met het tellen	5.2 LVS: 361
5.3 problemen met het onthouden van de cijfersymbolen	5.3 LVS: 361

- In dit overzicht worden de volgende codes gehanteerd:
- LVS-bijlage = Bijlage bij het Pravoo leerlingvolg- en hulpsysteem voor groep 1/2 (3) en sbo. Aangegeven zijn de bijlagennummers
- N-orth = de nieuwe gedragsorthotheek
- R = de rekenstrips
- SAL = de map speciale leesbegeleiding aanvankelijk lezen en spellen, Pravoo-uitgave
- SLV = de map speciale leesbegeleiding voortgezet lezen, Pravoo-uitgave
- PSW = het Pravoo spellingwoordenboek
- ASEKI: Als spelling een kwelling is, uitgeverij de Boeck in België, tel; 0032-32004500

5.4 Kind heeft moeite met het onthouden van rekenkundige handelingen	5.4 Rekenstrips: R; de gehele brochure en programma's als Remelka en Rekenen op maat
6. Leesproblemen bij het voortgezet lezen	
6.1 leesproblemen bij het voortgezet lezen	6.1 De map speciale leesbegeleiding aanvankelijk lezen en spellen, de map speciale leesbegeleiding voortgezet lezen en de map Zinsgericht leren lezen
7 Spellingproblemen	
7.1 spellingproblemen	7.1 De map speciale leesbegeleiding aanvankelijk lezen en spellen, de map voortgezette spelling, het Pravoo spellingwoordenboek met daarin een minimum woordpakket van 1500 woorden. PSW en ASEKI
8. kinderen in groep 1 t/m 8 met sociaal-emotionele problemen	
De 16 basiskennmerken van (zeer) moeilijk lerende kinderen van blz. 498:	
8.1 Moeite met het inschatten van de sociale situaties. Kind begrijpt vaak niet hoe het zich moet gedragen in bepaalde sociale situaties. Een matige sociale kennis.	8.1 N-orth: 645, 649, 650, 653, 657, 660
8.2 Moeite met het onder woorden brengen van gevoelens en ervaringen.	8.2 N-orth: bijlage 8.1: blz. 338-340
8.3 Beperkte sociale vaardigheden. De sociale contacten gaan vaak fout omdat het kind niet goed weet hoe het op anderen moet reageren in een bepaalde situatie. Beperkt gedragsrepertoire. Dat betekent dat ze op minder verschillende manieren kunnen reageren op situaties.	8.3 N-orth: 682 t/m 684
8.4 Moeite met het toepassen van hetgeen in een pedagogisch moment aan de orde is geweest.	8.4 N-orth: 58, 68, 61
8.5 Weinig zelfkritiek.	8.5 N-orth: zie 5.2.19 over zelfkritiek op blz. 500
8.6 Vooral gericht op elementaire behoeften (voeding, overleving, enz.).	8.6 Breng het kind ook in contact met andere dingen zoals sport, creatieve activiteiten. Laat het een portfolio maken met wat het allemaal kan/gedaan heeft.
8.7 Belangstelling voor andere kinderen is beperkt.	8.7 N-orth: 684, 692 (systematische klasgenootbegeleiding)
8.8 Egocentrisch.	8.8 N-orth: 249, 663, 692
8.9. Spelontwikkelingsproblemen (geringe kwaliteit en veelal alleen spelend).	8.9 N-orth: zie orthobeeld spelontwikkelingsproblemen vanaf blz. 693
8.10 Verzorging van zichzelf t.a.v. de kleding, enz., is zwak.	8.10 N-orth: zie 5.2.20 over zelfverzorging op blz. 500
8.11 Gauw ontredderd in moeilijke situaties.	8.11 N-orth: 682 t/m 684
8.12 Beperkt gevoel voor de waarde van iets.	8.12 8.5 N-orth: zie 5.2.21 over de waarde voor iets op blz. 500
8.13 Beperkte uitdrukingsmogelijkheden.	8.13 8.5 N-orth: zie 5.2.19 over zelfkritiek op blz. 500
8.14 Weinig zelfvertrouwen en een ongewenst zelfbeeld. Zie daarover Faalangst, bijlage 8.2 op blz. 370 en verder..	8.14 N-orth: zie bijlage 8.2 op blz. 370 en verder voor het bepalen van het zelfbeeld en blz. 365-367 over de zelfbeeldbegeleiding.
8.15 Reageert bij conflicten en frustraties vaak met agressiegedrag.	8.15 N-orth: zie blz. 151 en verder over agressie
8.16 Moeite met het onthouden van/zich houden aan de klassenregels.	8.16 N-orth: zie blz. 439 en verder het onthouden van de klassenregels
9. Anders	
9.1 Neem de trefwoordenlijst van blz. 3 t/m 7 en bekijk welke kenmerken nog meer van toepassing zijn.	9.1 Bruikbaar zijn ook uit de Nieuwe gedragsorthotheek de onderdelen:

Diagnostische observatielijst Moeilijk lerend

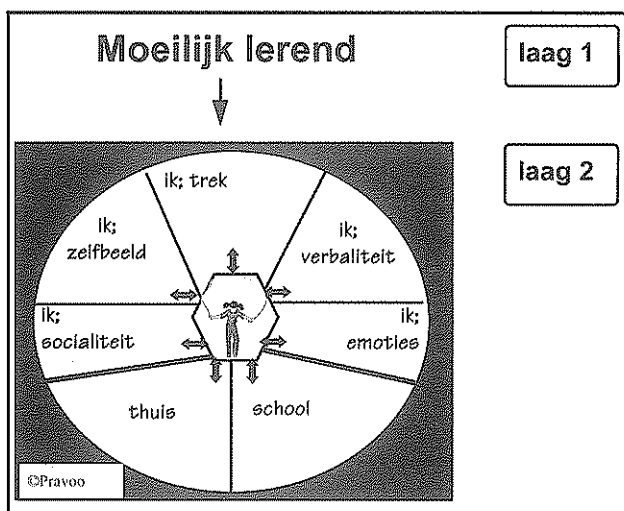
Naam/groep:

Geboortedatum:/ingevuld op:/ingevuld door:

Onderstreep wat van toepassing is en licht dat eventueel in de rechterkolom toe.

- 1. Moeite met het inschatten van de sociale situaties. Kind begrijpt vaak niet hoe het zich moet gedragen in bepaalde sociale situaties. Een matige sociale kennis.
- 2. Moeite met het onder woorden brengen van gevoelens en ervaringen.
- 3. Beperkte sociale vaardigheden. De sociale contacten gaan vaak fout omdat het kind niet goed weet hoe het op anderen moet reageren in een bepaalde situatie. Beperkt gedragsrepertoire. Dat betekent dat ze op minder verschillende manieren kunnen reageren op situaties.
- 4. Moeite met het toepassen van hetgeen in een pedagogisch moment aan de orde is geweest.
- 5. Weinig zelfkritiek.
- 6. Vooral gericht op elementaire behoeften (voeding, overleving, enz.).
- 7. Belangstelling voor andere kinderen is beperkt.
- 8. Egocentrisch.
- 9. Spelontwikkelingsproblemen (geringe kwaliteit en veelal alleen spelend).
- 10. Verzorging van zichzelf t.a.v. de kleding, enz. is zwak.
- 11. Gauw ontredderd in moeilijke situaties.
- 12. Beperkt gevoel voor de waarde van iets.
- 13. Beperkte uitdrukkingsmogelijkheden.
- 14. Weinig zelfvertrouwen en een ongewenst zelfbeeld. Zie daarover Faalangst bijlage 8.2 op blz. 370 en verder.
- 15. Reageert bij conflicten en frustraties vaak met agressiegedrag
- 16. Moeite met het onthouden van/zich houden aan de klassenregels.

Aanvullende gegevens:

deze kinderen vaak op grond van hun beperktere verstandelijke ontwikkeling tot een ander persoon gedevalueerd. Bij de verklaringen die men voor het moeilijk leren tegen kan komen, is het van belang u dit te realiseren. In de literatuur kan men zes verklaringen tegenkomen. Per kind kunnen er combinaties van verklaringen van toepassing zijn. Het gaat dan om:

4.1 Hersenbeschadiging

Kinderen kunnen moeilijk leren ten gevolge van een lichte vorm van hersenbeschadiging. Deze hersenbeschadiging kunnen als volgt ontstaan:

- voor de geboorte: stoornissen in de werking van de nieren, resusfactor, stofwisselingsstoornissen, rode hond, enz.;
- tijdens de geboorte: zuurstoftekort, navelstrengbeklemming, tangverlossing;
- na de geboorte: stofwisselingsstoornissen, vergiftiging, ontstekingen van de hersenen, ondervoeding, stoornissen in de circulatie van het hersenvocht.

4.2 Kleine zintuiglijke gebreken

Ook kleine zintuiglijke gebreken, zoals problemen op het gebied van de auditieve en visuele waarneming, kunnen het moeilijk leren veroorzaken.

4.3 Erfelijkheid

Moeilijk leren kan ook vanuit de erfelijkheid verklaard worden. Bij de aspecten 4.1 t/m 4.3 gaat het om kenmerken van de ik-trek.

4.4 Ongunstige milieu-omstandigheden

Als men thuis niet zo gericht is op leren, boeken en school, kan dat bij het kind een houding veroorzaken van ongeïnteresseerdheid, waardoor de betrokkenheid bij de onderwijsactiviteiten gering is en de leerbaarheid beperkt.

4.5 Negatief zelfbeeld

Moeilijk leren kan versterkt worden door het gegeven dat het kind weinig succeservaringen heeft opgedaan, daardoor een negatief zelfbeeld opbouwt en op grond daarvan zijn eigen leermogelijkheden helemaal niet ziet.

5. Begeleiding

Noteer de begeleidingsinhouden in blz. 44 of omcirkel de begeleidingsinhouden op de bladen van pagina 496 en 497.

5.1 Begeleiding; technieken

Bij de begeleiding van moeilijk lerende kinderen kunt u ook orthopedagogische technieken toepassen. Zie voor de opsomming pagina 49-118. Voor moeilijk lerende kinderen zijn de basistechnieken zeer belangrijk. Zie dan ook:

- vooral het visualiseren (pagina 51);
- vooral het oefenen (pagina 55).

Zie verder de technieken: 1-1, 1-2, 1-4, 1-5, 1-6, 1-7, 1-8, 1-10, 2-1, 2-4, 2-6, op blz. 64-74.

5.2 Begeleiding; aanvullende mogelijkheden

• 5.2.1 Neem de handelingsgerichte lijst op pagina 496-497. Daar is aangegeven welke begeleidingsmiddelen er aansluiten bij de kenmerken van het kind.

• 5.2.2 Het is van belang dat de leerkracht een optimaal verwachtingspatroon heeft. Dat betekent dat u iedere keer weer nieuwe dingen hoopvol moet proberen. Dat betekent niet dat u bij iedere nieuwe ontmoeting met het kind moet doen alsof u nog niets van het kind weet. Een feit is dat een houding van 'och er zit niet veel in' een nadelige invloed op de ontwikkeling van het kind kan hebben.

• 5.2.3 Het is van belang ervoor te zorgen dat het kind zich veilig voelt en niet bedreigd door de betere leerbaarheid van anderen. Voer eventueel projecten/gesprekken uit in het kader van het onderwerp 'anders zijn'. Zorg ervoor dat het kind zijn plaats krijgt in de klas, dat de anderen het kind niet wegduwen en dat het kind de gelegenheid krijgt op zijn manier iets te zeggen of te doen.

• 5.2.4 Zorg ervoor dat het kind aangepaste stof krijgt en activiteiten uitvoert die het aankan. Dat betekent dat er didactisch onderzoek uitgevoerd moet worden. Het resultaat van dat onderzoek kan zijn:

-preventieve maatregelen: activiteiten om bepaalde problemen te voorkomen;

-remediërende begeleiding: speciale leerlingenbegeleiding om hiaten, achterstanden of problemen te verminderen;

-adaptieve begeleiding: hierbij gaat het om minimumprogramma's. Bij sommige kinderen is het nodig het onderwijsprogramma los te laten en het kind met een eigen programma te laten werken. Het kind kan voor rekenen of voor spelling een minimumpakket krijgen, maar ook bij lezen op een eigen niveau werken.

• 5.2.5 Probeer het negatieve zelfbeeld te veranderen, zodat blokkering van het leerproces opgeheven kan worden. Het is van belang dat het kind een reëel positief zelfbeeld ontwikkelt. Zie voor de bepaling van het zelfbeeld Faalangst bijlage 8.2 op blz. 370 en verder en voor de begeleiding van ongewenste zelfbeelden: Faalangst 365 t/m 367.

• 5.2.6 Het kind moet het gevoel hebben er, ondanks de beperkte leerbaarheid, toch vanzelfsprekend bij te horen. Zie voor de mogelijkheden programma bijlage 8.3 op blz. 468

• 5.2.7 Als kinderen gedragsproblemen hebben en ze daarnaast ook moeilijk lerend zijn, is het aan te beve-

len deze kinderen op een andere manier te begeleiden. U kunt daarbij gebruik maken van de andere ortho-beelden, maar het volgende aanpassen:

-Gebruik zoveel mogelijk aanschouwingsmateriaal in de vorm van kaartjes/plaatjes/hulpmiddelen, zodat het kind zo concreet mogelijk weet waar het mee bezig is;

-Moeilijk lerende kinderen generaliseren matig. Dat wil zeggen dat ze niet zo spontaan het geleerde toepassen in soortgelijke situaties. Als ze weten dat ze niet faalangstig hoeven te zijn tijdens het rekenen, weten ze niet dat ze dat in andere situaties ook niet hoeven te zijn. Dat betekent dat ieder gedrag in zoveel mogelijk verschillende situaties ook echt aangeleerd moet worden.

-Hanteer zo concreet mogelijke en duidelijke taal.

-Vooral programma's vanuit de gedragstheorie werken goed. Zie daarover 1-10 op blz. 69. In deze orthotheek bevinden zich al diverse programma's vanuit deze achtergrond, zie:

-Aandacht 121 en verder,

-Agressie 151 en verder,

-Concentratieproblemen 281 en verder,

-Dromerigheid 327 en verder,

-Geremde kinderen 389 en verder,

-Klassenregels 439 en verder,

Niet alles dringt altijd even goed tot het kind door. Houd het daarom vast als u wat zegt, of laat het kind nazeggen wat u zegt.

Toegevoegde mogelijkheden

• **5.2.8** Moeilijk lerende kinderen moeten expliciet op iets gericht worden. Het spontaan leren vindt minder plaats, dus moeten het kind meer dingen aangeleerd worden. Het is aan te bevelen dat volgens de cognitieve benadering te doen. Deze benadering is voor het lezen uitgewerkt. Bij deze benadering gaat het erom dat het kind bewust gemaakt wordt van zijn problemen, bewust gemaakt wordt van wat er aan gedaan gaat worden en bewust betrokken wordt bij de evaluatie van de speciale leerlingbegeleiding. Zie voor een uitwerking van die aanpak de brochure: Wat is de Pravoo-methode voor dyslexie?

• **5.2.9** Wees in de begeleiding gericht op het realiseren van wat haalbaar is. Maak kleine stapjes die het kind aankan, zodat er succeservaringen opgedaan kunnen worden.

• **5.2.10** Structuur en ordening in de thuis- en schoolsituatie zijn van belang. Dat betekent dat het kind moet weten wat er gaat gebeuren. Dat kan o.a. met behulp van het dagritmepakket. Zie daarover pagina 139-140.

• **5.2.11** Wees in de omgang met het kind niet te nadrukkelijk gericht op de tekortkomingen, maar wees gericht op wat het kind wel aankan en op de volgende stap.

• **5.2.12** Vooral het vergroten van het zelfvertrouwen is van belang. Het kind moet vooral zien wat het wel kan. Maak een dit-kan-ik-al-boekje waarin te zien is wat het kind wel kan of wat het al gedaan heeft. Zie blz. 185. Dat boekje kan helpen bij het bewustmaken

en een bijdrage leveren aan een positief zelfbeeld.

• **5.2.13** Vooral het werken in kleine stapjes is van belang.

• **5.2.14** Moeilijk lerende kinderen kunnen ook problemen hebben met ordenen en rubriceren. Geef ze daarbij extra begeleiding en help ze op weg.

• **5.2.15** Besteed ook extra aandacht aan de motivatiebevordering. Vooral het uitvoeren van activiteiten binnen de belangstellingswereld van het kind en het laten zien dat de leerstof van betekenis is voor het dagelijkse leven, is aan te bevelen. Zie ook het ortho-beeld Motivatie.

• **5.2.16** Besteed ook aandacht aan de zelfstandigheid. Leer het kind zelfstandig te werken en keuzen te maken. Maak gebruik van het ortho-beeld Zelfstandig werken.

• **5.2.17** Moeilijk lerende kinderen zijn vaak minder creatief. De kinderen hebben een beperkt gedragsrepertoire. Dat betekent dat dat aangeleerd moet worden. Zie het ortho-beeld Emotionaliteit.

• **5.2.18** Een van de algemene problemen van moeilijk lerende kinderen is de gebrekkige mogelijkheid nieuwe kennis te integreren in oude kennisbestanden. Als het kind iets nieuws leert, vergeet het de oude kennis weer. Dat betekent dat tijdens het leren van nieuwe dingen oude kennis opgewarmd moet worden.

• **5.2.19** Moeilijk lerende kinderen zijn weinig zelfkritisch. Ze vinden alles wel gauw goed. Leer ze de zelfevaluatie aan. Daarbij stelt u ze steeds de vraag; wat moest ik doen? Heb ik dat ook gedaan? Als ze te weinig kritisch zijn dan moet u precies aangeven wat er dan niet gedaan is volgens de opdracht. Dit soort begeleid zelfevalueren moet u regelmatig doen. Zie ook 650.

• **5.2.20** Veel moeilijk lerende kinderen zijn niet zo netjes en hebben weinig belangstelling voor de zelfverzorging. Besteed dan ook regelmatig aandacht aan thema's als handenwassen, netheid, vlekken, smerig, tanden poetsen, neus snuiten, haarverzorging, ondergoed, etc.

• **5.2.21** Bekijk of het nodig is het kind bij te brengen wat de waarde van iets is in de vorm van wat het kost, dat het betaald moet worden, wat het voor iemand betekent als het er niet meer is, dat het dan lastig is voor iemand, dat je netjes met de spullen van anderen en van jezelf om moet gaan, etc.

6. Ouderadvisering

Overleg regelmatig met de ouders van de moeilijk lerende kinderen om te bekijken welk ontwikkelingsaspect men gezamenlijk aan kan pakken. Zie ook blz. 5 en 6 van de map *Tips voor thuis* met mogelijke gezamenlijke onderwerpen.

7. Verder lezen/websites

Zie voor meer informatie sites en boeken over leerstoornissen, sbo, (vroegere) MLK, ZMLK, etc.